

УДК 316.334.22

ВІТЧИЗНЯНІ ПІДХОДИ ТА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ТЕНДЕНЦІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

О.Г. Пономаренко

кандидат педагогічних наук, ст. викладач
кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: [ksениaponomar@mail.ru](mailto:kсениaponomar@mail.ru)

ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ОБЩЕЕВРОПЕЙСКАЯ ТЕНДЕНЦИЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ МОЛОДЕЖИ

О.Г. Пономаренко

кандидат педагогических наук, ст. преподаватель
кафедры английского языка для технических и агrobiологических специальностей,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев)

DOMESTIC APPROACHES AND COMMON EUROPEAN TENDENCIES OF VOCATIONAL GUIDANCE OF YOUNG PEOPLE

O.G. Ponomarenko

PhD in Pedagogy, Senior Lecturer,
Department of English for Technical and Agrobiological Specialties,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

Розглядається питання необхідності втілення загальноєвропейських профорієнтаційних тенденцій в навчальних закладах освіти на всіх етапах професійного розвитку та становлення особистості. Система підготовки кваліфікованих спеціалістів є головним завданням професійно-практичної освіти.

Ключові слова: профорієнтаційна робота; професія; професійний розвиток; структура; підхід; учень; особистість.

Рассматривается вопрос необходимости воплощения общеевропейских профориентационных тенденций в учебных заведениях на всех этапах профессионального развития и становления личности. Система подготовки квалифицированных специалистов является главной задачей профессионально-практического образования.

Ключевые слова: профориентационная работа; профессия; профессиональное развитие; структура; подход; ученик; личность.

The questions of implementation of common European tendencies of vocational guidance at all stages of education and personal development are highlights. The system of qualified professionals is the main task of vocational and practical education.

Keywords: vocational guidance; profession; vocational development; structure; approach; pupil; person.

Постановка проблеми. Проблема визначення професійної орієнтації учнівської молоді має велике значення для самореалізації особистості. Сьогодні вона вирішується методами проведення профорієнтаційної роботи.

Професійна орієнтація – це система організації та проведення навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями необхідних знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них уміння аналізувати вимоги різних професій і визначати їхню відповідність власним професійним якостям, шляхи й засоби їхнього розвитку. Для того, щоб у майбутньому молода людина була морально задоволеною і мала високу професійну

самооцінку, необхідно створити всі можливі умови для того, щоб вибір професії був адекватним і свідомим. Правильний вибір професії – це висока продуктивність праці в перспективі, належна якість продукції, це пункт, в якому сходяться інтереси особистості й суспільства, де можливе й необхідне поєднання особистих і загальних інтересів. Завданнями профорієнтації є ознайомлення учнів із професіями та правилами їхнього вибору, рекомендованими Міністерством освіти і науки України, викладеними в положенні про професійну орієнтацію молоді, що навчається (02.06. 1995 р.), та в постанові Кабінету міністрів (17 вересня 2008 р. N 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення»). Йдеться про такі завдання, як виховання спрямованості молоді на самопізнання і власну активність як основу професійного самовизначення; формування у них вміння зіставляти свої здібності з вимогами, необхідними для набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією; забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості [1; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною ознакою напрямів розвитку освіти в країнах Європейського Союзу стала загальна спрямованість на інтеграцію у сфери суспільного життя.

Підтвердження важливості тенденцій визначення професійної орієнтації молоді знаходимо в ряді праць зарубіжних дослідників. Зокрема, характеризуючи стан і перспективи досліджень проблем інтернаціоналізації сучасного світу й проблеми демократизації освіти в контексті гуманітарної діяльності в цій сфері офіційних структур ЮНЕСКО і таких головних для Західної Європи наднаціональних міжурядових об'єднань, як Рада Європи та Європейський Союз (Б.Л. Вульфсон, Л.І. Глухарев, М. Андерсон, Ю.В. Шишков, Ф. Паде ла Парте, Л.П. Пуховська, П. Глотц, Е. Давіньон, Ю.де Жувенель, Ю. Борко, F. Vaniscotte, T. Leclercq, P. Вебер та ін.).

Постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті вітчизняних підходів та основних тенденцій загальноєвропейської політики визначення професійної орієнтації молоді.

Виклад основного матеріалу. Актуальність даної теми визначається об'єктивними потребами суспільства у висококваліфікованих фахівцях з високим рівнем мотивації до професійної діяльності та недостатньо гнучкої реакції системи середньої та вищої освіти щодо професійного становлення особистості.

Сучасні інтеграційні процеси в освіті, що здійснюють безпосередній вплив на профорієнтаційну роботу, представлено у двох концепціях Європейської освіти: концепція Європейського Союзу та концепція Ради Європи. За концепцією Європейського Союзу від 24 травня 1988 р. та за іншими освітньо-політичними маніфестами ЄС, формування єдиного європейського простору зорієнтовано на розробку освітньої системи у таких пріоритетних напрямках: полікультурна Європа, мобільна Європа, Європа якісної професійної підготовки всіх школярів, Європа якісної базової освіти, Європа в соціально-культурній та політико економічній інтеграції з усім сучасним світом [3].

Характеризуючи стан і перспективи досліджень проблем інтернаціоналізації сучасного світу й проблеми демократизації освіти в контексті гуманітарної діяльності в цій сфері офіційних структур ЮНЕСКО і таких головних для Західної Європи наднаціональних міжурядових об'єднань, як Рада Європи та Європейський Союз, відомий педагог-компаративіст Вульфсон Б. Л. у своїй монографії «Стратегія розвитку освіти на Заході на порозі XXI ст.» підкреслює, що «однією з найважливіших умов подальшого зміцнення Європейського Союзу є освітня інтеграція, яка віддзеркалює процеси зближення західноєвропейських країн і сприяє їхньому розвитку. Для стимулювання інтеграції у царині освіти сформовано спеціальний наднаціональний механізм. Проводяться регулярні наради міністрів освіти і науки західноєвропейських країн» [3].

Динаміка демократичних процесів розбудови освітянських систем країн Європейського Союзу зорієнтована, зокрема, «на збереження внутрішньої цілісності освіти, її функціональної спрямованості як на вищі духовні цінності, так і на принципи інтеграції особистості у світовий культурний контекст» [6].

Серед завдань і здобутків вибудови нових параметрів обов'язкової освіти для всіх країн Європейського Союзу характерними є три фактори: орієнтація державної політики на підвищення рівня якості професійно-технічної освіти; послідовна спрямованість на модернізацію змісту обов'язкової освіти; посилена увага до проблеми виховання учнівської молоді, її адаптації до соціальних, політичних, економічних трансформацій і нових цінностей сучасного полікультурного світу [5].

Упродовж останніх років накопичено достатньо різноманітний соціально-педагогічний досвід щодо сприяння професійному самовизначенню молоді. Такий вид діяльності характеризується цілеспрямованістю, значною кількістю форм і методів роботи, бажанням залучити до неї зацікавлені організації та установи, охопити різні групи молоді та підлітків. В Україні більшість соціальних служб для молоді розробили та здійснюють спеціальні соціальні програми, реалізація яких сприяє не лише професійному самовизначенню, але й працевлаштуванню та професійній зайнятості молоді. У цьому напрямку соціальні працівники як представники усіх соціальних професій активно співпрацюють із різними установами й організаціями, насамперед із центрами зайнятості населення. Однак, дуже важливою складовою цієї роботи має бути залучення саме учнівської молоді до професійного визначення, оскільки соціальні працівники не підміняють і не дублюють діяльність інших спеціалістів, установ, а шукають і впроваджують специфічні форми та методи роботи з молоддю та підлітками.

Досвід, набутий унаслідок багаторічної діяльності зарубіжних учених, дає змогу стверджувати, що сьогодні в межах такого напрямку діяльності найбільш ефективними є такі форми роботи:

- надання групової профконсультаційної допомоги у формі лекцій, зустрічей із представниками різних професій, круглих столів із проблем профорієнтації та працевлаштування, семінарів, конференцій;
- проведення індивідуальної профконсультаційної роботи в спеціально створених консультативних пунктах: тестування, анкетування, реалізація тренінгових програм для безробітної молоді;
- проведення профдіагностичної роботи, яка значно полегшується в умовах комп'ютеризації, спрямованої на надання допомоги молоді в ході професійного самовизначення;
- залучення підлітків і молоді до профінформаційних масових заходів – проведення Днів соціального захисту молоді, Днів відкритих дверей, ярмарків вакансій;
- створення та поповнення банку даних про навчальні заклади, фірми з працевлаштування, вакантні робочі місця тощо;
- організація клубних об'єднань, що сприятимуть формуванню в молоді вміння самовизначитися у виборі професії, підвищенню готовності до конкурентоспроможності на ринку праці, оволодінню знаннями з основ психології;
- телефонне інформування, яке надає клієнтам об'єктивну інформацію стосовно наявності вакансій на ринку праці, тактики поведінки при пошуку роботи та бесіди з роботодавцями;
- надання клієнтам інформації про можливість перекваліфікації чи підвищення кваліфікації [5].

Упродовж останніх років проблеми профорієнтації, працевлаштування та вторинної зайнятості молоді дещо загострилися. Тенденція зростання рівня безробіття змушує до пошуку нових і вдосконалення існуючих форм та методів профорієнтаційного впливу на молодь, сприяння

підвищенню рівня її професійної підготовки, налагоджування співробітництва із зацікавленими установами й підприємствами, залучення якомога більшої кількості кваліфікованих спеціалістів до надання допомоги молоді (соціальних педагогів, психологів, профконсультантів, соціологів). Під цим кутом зору важливим є врахування зарубіжного досвіду профорієнтаційної роботи.

Для профорієнтаційної роботи в середніх навчальних закладах європейських країн характерні такі риси: поетапний характер функціонування всієї системи профорієнтації в інтеграції роботи шкіл, вищих навчальних закладів, урядових структур; перманентний характер профорієнтації, її зв'язок з промисловістю, ринком праці, сільським господарством; забезпечення практичного напрямку навчального процесу; скоординована робота школи, батьків, підприємств, урядових організацій, вищих навчальних закладів, волонтерських товариств і служб; функціонування професіоналізованих допрофесійних курсів із метою зацікавлення учнів певними професіями в перспективі; функціонування урядової програми з профорієнтації в середніх школах із метою збільшення обізнаності учнів стосовно можливостей досягнення кар'єрних успіхів у майбутньому; професійно-трудова спрямованість навчання у старшій школі; поєднання профорієнтаційної теоретичної інформації та її практичної реалізації; наявність кваліфікаційних стандартів і свідоцтв професійної підготовки, складання професійно орієнтованих іспитів; професіоналізовані навчальні заклади (технічні середні школи, об'єднані школи з професійними навчальними курсами); практична реалізація профорієнтаційних програм; створення та функціонування правлінь і консультативних комітетів із підготовки кадрів у коледжах подальшої освіти; обов'язкова навчальна програма з професійної освіти в технологічних коледжах; реалізація Плану професійної освіти та профорієнтації; діяльність мережі штатних персональних радників зі значним обсягом функціональних обов'язків, надання ними об'єктивних консультаційних послуг; організація та проведення багатоаспектної перманентної діагностики учнів старшої школи; використання профконсультантами прогресивних форм і методів у профорієнтаційній роботі; реалізація профорієнтації відповідно до імітаційних програм із застосуванням неімітаційних та імітаційних методів навчальної діяльності; колективні, індивідуальні, активні, пасивні форми профорієнтації; поширеність методу тестування, домінування методів спостереження та експерименту, популярність методу анкетування (із використанням опитувальників, інтерв'ю з учасниками профорієнтаційного процесу на початкових етапах вивчення професій); ігрові методи профорієнтації; профорієнтаційні, коригувальні, підсумкові бесіди; використання сучасних технічних засобів навчання; надання практичних підсумкових рекомендацій стосовно ефективного застосування старшокласниками власного потенціалу у певній сфері [2].

В Україні хоча і відсутня чітко структурована система профорієнтації, але завдання профорієнтаційного спрямування щодо професійного становлення молоді виконуються центрами зайнятості, центрами профорієнтаційної роботи, шкільними психологами, вчителями-предметниками, класними керівниками через профінформацію, профпропаганду, профагітацію, професійний відбір; через організацію роботи окремих підрозділів центрів зайнятості на рівні областей, міст, районів; зміцнення зв'язків школи із життям, співпрацю з підприємствами, організаціями, установами та вищими навчальними закладами; розробку пакетів науково-методичних, організаційних матеріалів щодо планування та створення профорієнтаційних інформаційних банків; нова концепція професійної орієнтації у межах профільного навчання в старшій школі; педагогічну підтримку професійного самовизначення школярів через профільне навчання у 8–9 класах загальноосвітньої школи; зв'язок теоретичних знань із практикою; координація роботи з професійного самовизначення учнів; створення міських координаційних рад із профорієнтації; технічні середні школи; відповідні етапи профорієнтаційної роботи, пропедевтичний етап (молодший шкільний вік) – ознайомлення дітей із найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової

діяльності; пізнавально-пошуковий етап (середній шкільний вік) – формування ціннісних орієнтацій, систематичне ознайомлення з професіями, формування вмінь самооцінки, самоаналізу; базовий (визначальний) етап (старша школа) – вивчення наукового підґрунтя вибору професії, розвиток індивідуальних професійно важливих якостей, створення умов для випробування можливостей учнів у різних видах трудової діяльності; педагогічна підтримка допрофільної підготовки учнів 8–9 класів (процес спільного з дитиною визначення її інтересів, мети, здібностей до певної професійної діяльності, шляхів подолання певних проблем); консультації щодо вибору професії та навчального закладу, професійний відбір для випускників загальноосвітніх навчально-виховних закладів; функціонування кабінетів профорієнтації в школах, УПК, СПТУ та на виробництві; професійна діагностика учнів: вивчення інтересів, професійних намірів, схильностей і здібностей; практична реалізація професійного відбору (підбору) на основі даних профдіагностики; робота з працевлаштування випускників шкіл, здійснення їхньої професійної й соціальної адаптації; концептуальна роль класного керівника в профорієнтаційній роботі (спостереження за учнями свого класу, вивчення їхніх індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей і нахилів, тісний контакт із батьками); використання найбільш ефективних форм профорієнтаційної роботи (екскурсії, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками, вечори, диспути, конференції, класні години, заняття в гуртках, факультативи) з метою вивчення розвитку у школярів професійних інтересів; використання професіограми окремої професії; урок, бесіда про професії, різнопланові завдання практичного напрямку, олімпіади, тематичні вечори, теоретичні конференції, виставки, усний журнал – основні форми профорієнтаційної роботи; можливості розкриття науково-професійних основ трудової діяльності, формування практичних навичок у навчальних програмах; функціонування факультативних навчальних курсів із метою орієнтування старшокласників на конкретну професію; проведення екскурсій на підприємства, зустрічей зі спеціалістами за рахунок позакласних годин; використання професіографічних карток на уроках для можливого розв’язання профорієнтаційних завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реалізуючи європейські сучасні освітні вимоги до загальноосвітньої школи слід виокремити ряд напрямків, які допоможуть вирішити практичні питання професійного самовизначення підростаючого покоління: системний підхід до профорієнтації школярів, що надає школярам певні знання для їхнього орієнтування у світі професій, вміння об’єктивно оцінювати свої можливості, діагностичні методики вивчення особистості школярів з метою надання індивідуальної допомоги при виборі ними професій, теоретичні та методичні основи професійної консультації молоді.

Список використаних джерел

1. Абашкіна Н. В. Рушійні сили розвитку вищої професійної освіти в зарубіжних країнах / Н. В. Абашкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2 ч. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ ; Вінниця : Вінниця, 2002. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 26-30.
2. Василюк А. Нариси з порівняльної педагогіки / А. Василюк, К. Корсак, Н. Яковець. – Ніжин : Ред.-вид. відділ НДПУ, 2002. – 119 с.
3. Вульфсон Б. Л. Проблемы “европейского” воспитания / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 2002. – № 2 – С. 35-38.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації: Факти, роздуми, перспективи / В. Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2003. – 216 с.
5. Матвієнко О.В. Структура обов'язкової освіти в Євросоюзі: стратегії реформування в Об'єднаному Королівстві // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. / Матвієнко О.В. – Вип. III. – 2003. – С. 249-254.
6. Brodhead C.W. Image 2000: A Vision for Vocational Education // VOCATIONAL EDUCATION JOURNAL – 66, №1 (January 1991). – P 22-25.

References

1. Abashkina N. V. Rushijni syly rozvytku vyshhoyi profesijnoyi osvity v zarubizhnyh krayinah / N. V. Abashkina // Suchasni informacijni tehnolohiyi ta innovatsijni metodyky navchannya u pidhotovci fahivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy : zb. nauk. prats" : u 2 ch. / redkol.: I. A. Zyazyun (holova) ta in. – Kyiv ; Vinnytsya : Vinnytsya, 2002. – Vyp. 2. – Ch. 1. – S. 26-30.
2. Vasylyuk A. Narysy z porivnyalnoyi pedahohiky / A. Vasylyuk, K. Korsak, N. Yakovets. – Nizhyn : Red.-vyd. viddil NDPU, 2002. – 119 s.
3. Vulfson B. L. Problemy “yevropejskoho” vospytaniya / B. L. Vulfson // Pedahohyka. – 2002. – № 2 – S. 35-38.
4. Kremen V. H. Osvita i nauka Ukrainy: shlyahy modernizatsiyi: Fakty, rozdumy, perspektyvy / V. H. Kremen. – Kyiv : Hramota, 2003. – 216 s.
5. Matviyenko O.V. Struktura oboviazkovoyi osvity v Yevrosoyuzi: stratehiyi reformuvannya v Obiednanomu Korolivstvi // Neperervna profesijna osvita: teoriya i praktyka. / Matviyenko O.V. – Vyp. III. – 2003. – S. 249-254.
6. Brodhead C.W. Image 2000: A Vision for Vocational Education // VOCATIONAL EDUCATION JOURNAL – 66, №1 (January 1991). – P 22-25.